

מתוך הספרות

מושבה יהודית ברוסיה בשנת 1823

(כתבה אלמונית בעיתון וארשאי)

בשנים 23—1822 הופיע בווארשה כתביעת היהודי הראשון בעריכתו של אנטוני איזנבוים, בשם „בעאבאכטער" אן דער ווייכסעל". זה היה שבועון דו־לשוני, יהודי-פולני. שרוב מאמריו נכתבו בידי העורך עצמו, ומיעוטם — בידי משתתפים מקריים. מתוך השבועון הזה העתיק נחמן מייזל, עורך „ליטערארישע בלעטער", קטעים מתוך מכתביהן של שתי נשים יהודיות אלמוניות, שינה את לשונן היהודית-גרמנית ללשון יידיש-ממש, ופירסם אותם בשבועונו בנובמבר 1931. שני המכתבים מובאים בזה לפי נוסחו של נחמן מייזל ובתרגומו העברי של שמשון מלצר.

א

„....קודם שאני גומרת את תיאור-המסע שלי, מוכרחה אני לספר לכם דבר מזור, שראינו אותו ושהוא בוודאי יפליא אתכם. ראינו כפר יהודי עם שדות יפים ושדות-מרעה טובים, כפר מיושב ובנוי בידי יהודים בלבד. האם הייתם מאמינים כי יהודים, שהם מפורסמים בעולם לגנאי כבטלנים, יכולים להיות עובדי-אדמה טובים וחרוצים?

הכפר יפה-נהר, שעליו אני רוצה לספר לכם עכשיו, יושב חמישה מילין (כ־60 ק"מ) מרוחק מניקולאייב, בסביבה יפה מאוד על הנהר אינגולץ. גרים בכפר הזה בערך חמישים משפחות, המעבדים את שדותיהם יפה מאוד ובשקידה מרובה. נשותיהם ובנותיהם הן קוצרות-תבואה טובות מאוד וחרוצות במשק החקלאי. בכל הכפר אין למצוא אף עובד-אדמה נוצרי אחד.

אם כי יש להם עונות-בצורת לעיתים תכופות, כפי ששכיח באותה סביבה, בכל זאת מובטח להם לחם-חוקם משנה לשנה. וכן גם בגידול-הבקר הם מסודרים יפה במיוחד. אין נמצאת בכפר משפחה אחת ויחידה, שאין לה חמש-שש פרות, כמה שוורים, כמה סוסים ועופות רבים מסוגים שונים. החמאה והגבינה שהם מייצרים על הצד היפה ביותר, זוכות אפילו מצד נוצרים במחיר טוב מאלה הנעשות בכפרים אחרים (לא-יהודים). בתיהם, שבנו להם בעצמם, קטנים אמנם כבקתות של איכרים, אך יש להודות, כי נקי בהם הרבה יותר מאשר אצל עובדי-אדמה אחרים (לא-יהודיים).

יש ביניהם בעלי־מלאכה זריזים מכל המינים. הם בונים לעצמם עכשיו בית־כנסת, שבו הם משתמשים רק בבנאים יהודיים ובבעלי־מלאכה אחרים יהודיים משלהם. ומעלה ותורה מיוחדת יש להם, שהם כמעט ואינם שותים יי"ש. בכל הכפר יש רק בית־מזיגה אחד. לכל אחד מהם מותר, אם הוא יודע מלאכה ומתנהג יפה, לקבל פאספורט לשלושה חודשים (אבל לא לזמן ארוך יותר) מן ה"שולץ" (זקן־הכפר), שהוא יהודי, ולהתעסק במקצועו בעיר או בעיירה אחרת. אך דבר זה מתאפשר להם רק לאחר שכבר עברה עת־הקציר. שאר התושבים היהודיים, הנשארים בכפר, לומדים בבית־המדרש.

גם הנשים מתעסקות בעונת־החורף בעבודות של איכריות, שהם מחפשות אותן אצל דרייהעיר ומוציאות אותן אל הפועל אצלן בכפר. כדיבור אחד, ידידי היקרים, שמחתי שמחה גדולה עד מאוד, כשראיתי כמה חרוצים הם האנשים האלה ובכמה ידיות קיבלו אותנו.

אך יותר מכל הפליאנו האדם האציל והבלתי־רגיל האדון נחום פינקלשטיין, שנולד בשקלוב שבליטא. הוא הנהו זקן־הכפר, ולאמיתו של דבר הוא היוזם והמייסד של הכפר. הוא ניהל את עסקיו בעיר חרסון, כשהגיעה אליו לפני ש־עשרה שנה השמועה על מצוקת־הרעב השוררת בין אחיו, שכבר גרמה למותם של יהודים רבים; אז השיא להם את העצה לעבד את שטח־האדמה הפנוי לא הרחק מניקולאיב, המציא בעניין זה דין־וחשבון אל חצר־המלכות הרוסית ופעל אף השיג בשביל כל משפחה מאתיים רובל, זוג שוורים, סוס אחד ופרה אחת. הואיל ולא היו רגילים בסדר־חיים כזה, שני שלישים מהם מתו.

מאז השנה 1808 קיימים כאן שבעה כפרים יהודיים, שכמעט כולם נקראים בשמות יהודיים, והם: יפה־נהר, נהר־טוב, שדה־מנוחה, הר־שפר, קאמיונקה, איזראילובקה. האדון פינקלשטיין המופלא היה יותר מעשר שנים "שולץ" עליון (ראש זקני־הכפר) שלהם, נציגם, מחוקקם וידידם. הוא עורר בהם תמיד את מרצם, ודאג לכך שיהיו תמיד מפוכחים. ואם כי הוא עצמו עשיר, בכל זאת הרגיל את בניו ובנותיו לעבודת־אדמה, כדי לעודד בזה את האחרים. בסבלנות בלתי־רגילה סבל הכל מצד היהודים האלה, ובלבד לעשות אותם לאנשים מועילים. הצטערנו מאוד, שלא היה לנו המזל להכיר אישית את האדם האציל הזה. הוא חי עכשיו בחרסון, אך בנו, החי כאן עם משפחתו ועם אחיו, קיבל אותנו בידידות רבה, הגיש לנו כיבוד יפה ושירת אותנו בכול. הוא לא הסכים לקבל בעד כל זה אפילו תשלום מועט ביותר.

תהיה זאת כפיות־טובה, אם שמו של האדם החשוב הזה, האדון פינקלשטיין, לא יישאר רשום בזכרונם של היהודים, אם־כי הוא אינו רוזף כלל אחרי הכבוד וההתילה, אלא מוצא את שכרו באמונתו, שהרבה אנשים זכו בגללו לחיי־אושר. מי יתן, ונשמע במהרה כזאת על מצבם של היהודים שלנו.

„רצית עוד לדעת, איזו תחיקה יש להם למתיישבים היהודיים ברוסיה ואילו מוסדות מדיניים קיימים אצלם. על שתי השאלות הללו יכולה אני לענות לך בבטראחת. די אם אומר לך, שכל המתיישבים הדרים ברוסיה — יהודים, גרמנים, בולגרים וסרבים — בפלכים של חרסון, יקאטרינוסלב וטאבריה, יש להם תחיקה אחת וחוקה מדינית אחת, בלי הבדל. הם שייכים כולם למשרד אחד ראשי ביקאטרינוסלב, המורכב מששה איש ומנהל אחד. נוסף לכך ישנו מפקח-ראשי אחד, ועכשיו משמש בתפקיד הזה הגנרל אינוב. בכל מה שיש לו שייכות אל המתיישבים, בין עניינים משפטיים ובין אחרים, מגיע אל המשרד הראשי הזה, שיש לו הרשות להחליט, לשפוט, להרשות או לענוש. אפילו כשיש לאחד מן המתיישבים תביעה אל אדם שהוא גר בעיר אחרת, או להפך, כשאזרח רוסי אחר תובע מתיישב לדין, מוכרחים כל הדיונים המשפטיים להתנהל על-ידי המשרד הראשי.

כל כפר יש לו זקן-כפר מבין תושביו. זקן-הכפר יש לו הרשות לענוש מפריע-חוק ופושע במאסר משניים עד חמישה ימים. זקן-הכפר הזה הוא המוציא לאנשי כפרו פאספורטים קצרי-מועד, בזמן שבבית אין מצויה עבודה, ותעודות-המעבר הללו מוכרות בכל רוסיה. זקן-הכפר חותם בכתב-ידו ומחתים בחותם שהוא מקבל מן המשרד הראשי, ומנהל גם פנקס-רישום בדבר תעודות-המעבר האלה שהוא מוציא. חמישה או שישה כפרים יש להם קומיסאר אחד, המקבל את הדו"חות מוקניי-הכפר, מסדר ענייניהם במשרד הראשי, מזמין גם את כל הדברים ההכרחיים, מוסר ומקבל הכל מן המשרד הראשי.

על שאר שאלותיך באה אני להשיב לך, שכל כפר יהודי יש בו מלמדים, חזנים, שמשים ושוחטים, שהם מעבדים את שדותיהם בעונת-העבודה, אם לא בשלמות הרי באופן חלקי, ועושים כל עבודה נחוצה. ישנם ביניהם גם למדנים, היודעים לפסוק בשאלות-הכחם ולסדר קידושין. אף יש להם בתי-מרחץ ומקוואות בכפרים הגדולים-יותר, ותושבי-הכפרים הקטנים הולכים אל בתי-המרחץ בכפרים הגדולים-יותר.

שוב אתה שואל, אם היהודים הולכים בבוקר ולפנות ערב אל בית-המדרש? כן, ידידי היקר. בעונת-הקציר הם עורכים את תפילותיהם ב„מניין“ בשדות, ואותה שעה הם מתפללים בקיצור. אומרים רק „ברכו“, „קדושה“ ו„קדיש“ ורק לשבת הם באים הביתה. נשיהם מביאות להם אפילו את אוכלם אל השדה, משום שהם נשארים שם ללינת-לילה. אולם בחורף יושבים האיכרים היהודיים בבית-המדרש ועוסקים בתורה ובתפילה.

שוב אתה שואל, איך נוהגים היהודים בשבת, כשאין להם עוזרים נוצריים? שאלנו בעניין הזה בדיקנות ונודע לנו, שאין הם נזקקים לשום עזרה. משום שלעת-הקץ וכן גם בחורף הם מדליקים את נרותיהם כשעה אחת לפני שקיעת החמה

ואוכלים את סעודתם עוד קודם שמחשיך. היום. וכן הם מסיקים את התנור ביום שישי לפנות ערב, ובחורף — עוד קודם שנכנסת השבת, והם מסיקים כך, שתהא החמימות מחזיקה עשרים וארבע שעות תמימות.

שוב אתה שואל, אם המתיישבים משלמים מסים, אם הם מספקים חיילים, מי הדואג להם בכל זה? לא, ידידי היקר, מכל הדברים האלה אין הם יודעים ולא כלום, כמו כל המתיישבים ברוסיה, עד עשרים שנה למן הזמן שהם מתחילים להיות איכרים. היהודים מונים עד-עתה רק חמש-עשרה — שש-עשרה שנה מאז התחילו לעבד את האדמה. בכל זאת כבר הבטיח להם הקיסר אלכסנדר ידיד-האדם את חסדו.

רוצה אתה לדעת, אם היהודים מתחתנים שם במוקדם? כן, אך משום סיבות חשובות יותר מאלה של כל היהודים האחרים ברוסיה ובפולין. משום שכל אחד רוצה שיהיה לו עזר-כנגדו בבית ובמשק. גדונייתם מותאמת כולה לאופיים של איכרים — שכן הם נותנים לזוג הצעיר שוורים, פרות, סוסים, כבשים וזרעים. השדכן מקבל סעודה טובה, פירות, אך לא כסף.